

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1895>

Volume 6 Issue 8, p. 433-455, October 2013

EDEBİYAT VE SİYASET SARMALINDA GENÇ KALEMLER - İTTİHAT VE TERAKKİ İLİŞKİSİ*

LITERATURE AND POLITICS SPIRAL GENÇ KALEMLER - İTTİHAT VE TERAKKİ RELATION

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

Abstract

Modernity Although the purposes and method of the concepts of literature and politics are different from each other, they have been mentioned together through out history. This togetherness has been the subject of criticism occasionally because of the efforts to ensure mutual influence and benefit. Gather support for the political powers, increase their power and extend the duration of power wanted to take advantage of the power of literati. In the same way, sometimes in the interests of literati, sometimes to the ideals of "bosses-politicians" have provided support.

These criticism are based on sometimes right but sometimes, unfortunately, unfair grounds. The relationship here, is applicable between The journal of Genç Kalemler – İttihat ve Terakki. The relationship of Genç Kalemler – İttihat ve Terakki that is raised frequently, recently, hasn't stopped at this point and it has reached to the criticism of Milli Edebiyat. In this article, the process arisen between Genç Kalemler - İttihat ve Terakki and then reached Milli Edebiyat is evaluated carefully and it is tried to put on a base in terms of the relationship of literature- politics and some incorrect evaluations are

*Bu makale CrossCheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

pointed. At the end, a result that is subject matter of discussion, the evolution of İttihat ve Terakki and the process of it, before and after of II. Meşrutiyet and its members and the disagreements of them are revealed. After that, the stages of publication of the journal of Genç Kalemler, its members, and their relationship with İttihat ve Terakki have been identified step by step and then by mentioning the drawbacks of debate around the concept of Millî Edebiyat, a brief assessment is made with reference to the views put forward.

Key Words: Literature, Politics, Genç Kalemler, İttihat ve Terakki, Millî Edebiyat

Öz

Edebiyat ve siyaset kavramları amaçları ve yöntemleri farklı farklı olmasına rağmen tarih boyunca hep birlikte anılır olmuşlardır. Bu birliktelik, zaman zaman karşılıklı etkileme ve menfaat sağlama çabalarından dolayı eleştiri konusu olmuştur. Siyasî iktidarlar taraftar toplamak, güçlerini artırmak ve iktidar sürelerini uzatabilmek için sanatın gücünden faydalanmak istemişlerdir. Aynı şekilde sanatçılar da bazen idealleri için bazen de çıkarları için “patronlara-siyasîlere” destek vermişlerdir. Bu eleştiriler bazen haklı bazen de ne yazık ki haksız gerekçelere dayandırılmıştır. Söz konusu ilişki, Genç Kalemler dergisi ile İttihat ve Terakki arasında da geçerli olmuştur. Son zamanlarda sıkça gündeme getirilen Genç Kalemler - İttihat ve Terakki ilişkisi bu noktada kalmamış Millî Edebiyat eleştirisine kadar uzanmıştır. Bu makalede, Genç Kalemler – İttihat ve Terakki arasında ortaya çıkan ve oradan Millî Edebiyata uzanan süreç dikkatli bir şekilde ele alınarak siyaset - edebiyat ilişkisi açısından sağlam bir zemine oturtulmaya çalışılmış ve bazı yanlış değerlendirmelere dikkat çekilmiştir. Sonuçta tartışma konusu olan maddelerden İttihat ve Terakki'nin kuruluşu ve geçirdiği evreler, II. Meşrutiyet öncesi ve sonrası, mensupları ve aralarındaki fikir ayrılıkları ortaya koyulmuştur. Sonra Genç Kalemler dergisinin çıkarılış aşamaları, mensupları, bunların İttihat ve Terakki ile olan ilişkileri adım adım tespit edilmiş ve ardından Millî Edebiyat kavramı etrafından yapılan tartışmaların sakıncalarına kısaca değinilerek ileri sürülen görüşlerin bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat-Siyaset, Genç Kalemler, İttihat ve Terakki, Millî Edebiyat

GİRİŞ

Birbirinden farklı iki kavram gibi görünen edebiyat ve siyaset, aslında tarih boyunca hep iç içe olmuştur. Güzel sözlerle insanı etkileyip onlarda beğenme duygusu ve heyecan yaratmayı hedefleyen edebiyat ve edebiyatçılar ile ortak bir dünya görüşü etrafında toplanarak toplumları yönetmeye talip olan siyaset ve siyasetçi arasındaki ilişki her zaman kaçınılmaz bir şekilde var olmuştur. Fakat bu iki kesim arasındaki ilişki, karşılıklı olarak birbirini etkilemeyi ve birbirinden faydalanmayı amaçladığından zaman zaman bir sarmal halini alarak içinden çıkılmaz bir hale de gelebilmiş, bundan

dolayı da inceleme konusu olmuştur (Hece, 2004). Bu yazıda ele almayı düşündüğümüz Genç Kalemler – İttihat ve Terakki ilişkisi ne yazık ki bir takım ön yargılar ve ideolojik değerlendirmelerden dolayı içinden çıkılmaz bir tartışma konusu haline almıştır. Tartışma konusu yapılan iddiaların başında, “milli edebiyatın ve sanatçıların güdümlü olup olmadığı konusu” gelmektedir. Hatta bu ilişkiden hareketle, Genç Kalemler hareketi yanında, Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip gibi önemli isimlerin ağır eleştirilere maruz kaldığını görüyoruz. Yazımızda bu ilişkiler, objektif bir bakış açısı ile ele alınıp, gerçek tarihi zeminine oturtulmaya çalışılarak, lehte ve aleyhte ileri sürülen görüşler değerlendirilecektir.

Siyasî iktidarlar, daha çok taraftar toplamak, geniş kitlelere hitap ederek güçlerini artırmak ve iktidar sürelerini uzatabilmek için “sözün gücü”nden faydalanmaya çalışmışlardır. Bu son derece masum ve legal istek, zaman zaman siyasetin, ele geçirdiği güç marifeti ile masum olmayan yollara başvurarak edebiyat ve edebiyatçılar üzerinde baskı kurmaya çalışmasına da sebep olmuştur. Kendi çalışmaları ve başarıları ile halkı yönetemeyen siyasîlerin edebiyatın ve edebiyatçıların gücünden istifade etmek istemeleri, bu tür baskıların ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Ancak bunun dışında, muhalefette olan siyasîlerin de edebiyatın gücünden istifade ederek iktidar olmanın yollarını - zorladıklarını görmekteyiz.

Sanat ve sanatçı açısından da durum çok farklı değildir. Bu ilişkide, sanatçılar da bazen zorlamaların dışında idealleri doğrultusunda, “gönüllü” olarak siyasetin gücünden ve nimetlerinden faydalanmak istemişler ve bunun için siyasete destek vermişlerdir. Hatta bazen de ikbâl ve ekonomik beklentilerle güç sahibi “patronlara” iltifat edebilmişlerdir. Özellikle, “matbaanın geniş kitlelere okuma imkânı verdiği, böylece edebî ve ilmî eserlerin, yazarına geçimi için yeterince gelir kaynağı sağladığı dönem gelinceye kadar, bilgin ve sanatkâr, hükümdarın ve seçkin sınıfın desteğine muhtaç idi”(İnalçık, 2005; 9). Bizim edebiyat geleneğimizde, “Divan Edebiyatı” döneminden itibaren güç sahibi ve aynı zamanda “Divan” sahibi sultanların desteği ile “büyük dehâlar”ın yetiştiği bir gerçektir. Ancak bunun yanında, sadece “caize” almak ve “yaltaklanmak” için yazan ikinci - üçüncü sınıf şairler de olmuştur. Tanzimat dönemi edebiyatçıların, eskinin bütün uygulamalarına - en azından fikir olarak - karşı çıktıklarını biliyoruz. Fakat onların da karşı çıktıkları iktidar sahipleri olmasına rağmen, ikbal ve idealleri için himayesine girmekte tereddüt etmedikleri, hâmî-patron kabul ettikleri “paşa”lar da olmuştur. Eski dönemden farklı olarak Tanzimat sanatçıları, belki ferdî ikbalden ve sanat kaygısından çok, kendileri açısından ideal kabul ettikleri bir düşünce –Batılılaşma – uğruna, sürgün, hapis veya bir takım devlet görevlerinden alınma risklerine rağmen, “patron”lara karşı eleştirilerini sürdürmüşlerdir. Yani bu dönemde, eskiden farklı olarak ferdî menfaat yerine toplumsal kaygının daha ön planda olduğu söylenebilir. Servet-i Fünûn sanatçılarında

da benzer bir durum söz konusudur. Tevfik Fikret'in 10 Temmuz'dan bir gün sonra, 11 Temmuz 1324'te yazmış olduğu;

“Hayır, hayır, sana râciğ değil bu tel’inat

Bütün bu levh ü te’ellüm, bu ibkâ-yı hayat

mısraları ile başlayan ve;

“Koş ittihâda, teâliye, sa’ye, ikbâle;

Fakat unutma ki yol intizâm-ı meşyetle

Yakınlaşır, kısalır... Doğru at adımlarını!

...

Ve siz, ey ordumuzun anlı-şanlı efrâdı” (TEVFİK FİKRET, 1973;100)

ifadeleri ile devam eden ve gençleri, II. Meşrutiyet'in ilân edilmesini sağlayan İttihat ve Terakki'ye koşmaya, katılmaya açıkça teşvik eden “Rücuğ” şiiri, “yeni gücü ve otoriteyi” selâmlayan bir metin olarak karşımızdadır. II. Abdülhamit dönemini eleştirme ve karalama, İttihat ve Terakki hareketini ise destekleme konusunda Tevfik Fikret yalnız değildir. II. Meşrutiyet'in ilânı üzerine yazılmış bazı şiirleri ve şairleri şöylece sıralayabiliriz: “Recâizâde Mahmut Ekrem; Nefrin, Abdülhak Hamit Tarhan; Hürriyet Neşidesi ve İkinci Hürriyet Neşidesi, Ali Ekrem Bolayır; Kaside-i Askeriye, Kırmızı Fesler, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyetine, Mehmet Akif Ersoy; İstibdâd, Hürriyet, Faik Ali Ozansoy; Ey Bu Alemde En Büyük Mazlum, Celâl Sahir Erozan; Kardeş Sesi, Ömer Seyfettin; Hedm-i İstibdâd, Müekkel-i Hürriyete, Ahmet Haşim; Evim” (SAZYEK,1991;263-281).

Bu durum bize, “Edebiyatın hayatı ve siyaseti; siyasetin de hayatı ve edebiyatı besleyici birer kaynak olduğu gerçeği”ni(HECE,2004;4)göstermektedir. Buradaki “besleyici” olma özelliğine dikkat etmemiz gerekmektedir. Çünkü “daha gerçek” olan siyaset ve hayattır, edebiyat ise kurmacadır. Asla birbirinin yerini alamazlar, yani ne hayat ve siyaset edebiyatın yerini, nede edebiyat hayatın ve siyasetin yerini alabilir. Ancak birbirlerini beslerler. Aralarında mutlaka korunması gereken bir denge ve mesafe olması gerektiği unutulmamalıdır. Edebiyatın, hayatın ve siyasetin güdümüne girmesi, onu kaçınılmaz olarak “edebî” olmaktan uzaklaştırdığı gibi, edebiyatın güdümüne girmiş bir siyaset de o kadar hayattan ve gerçekten uzaklaşmış olacaktır. Sonuçta doğru olan edebiyat ve siyasetin kendi görevlerini yapmaları ve aralarındaki mesafeyi korumalarıdır. Biri diğerini yönlendirmeye ya da kullanmaya kalkarsa, her ikisinin de bundan zarar göreceği aşikârdır.

Bu gerçeklerden hareketle, özellikle II. Meşrutiyet'in ilânı ile birlikte yeni bir “siyasi güç”, yeni bir “patron” olarak ortaya çıkan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile aynı dönemin önemli edebiyat hareketini –Millî Edebiyat’ı- başlatan Genç Kalemler dergisi arasındaki ilişkiyi ele alacağımız bu yazımızda, doğru sonuçlara ulaşabilmek için öncelikle her iki yapının da ayrıntılı bir şekilde ele alınıp incelenmesi gerekmektedir.

İttihat ve Terakki Partisi

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra, 1913 Kongresinde "parti" olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu tarihe kadar "Terakki ve İttihat Cemiyeti olarak tanınmıştır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi konumuzun daha iyi anlaşılabilmesi için, Türk siyasi tarihine damgasını vuran ve 1889'dan 1918'e kadar, yaklaşık yirmi dokuz yıl, önce uzun bir muhalefet hayatı süren sonra da iktidar olan İttihat ve Terakki hareketini ve faaliyetlerini ayrıntılı bir şekilde inceleyerek ortaya koymak faydalı olacaktır. Yahya Kemâl, İttihat ve Terakki hareketini, kökleri Üçüncü Selim devrine dayanan "teceddüd ve milliyet" gibi iki ruhtan meydana gelen "Türk İnkılâbı"nın bir parçası olarak görür ve bu "İnkılâb"ın aşamalarını şu cümlelerle anlatır: "Mebde' Nizâm-ı Cedîd'dir. İkinci hamle Vak'a-i Hayriyye'dir ki teceddüd cereyanının muzafferiyeti sayılır, üçüncü hamle Tanzîmat-ı Hayriyye'dir, dördüncü hamle Sultan Abdülaziz'in son senelerinde zuhur eden Genç Osmanlılar hareketidir, beşinci hamle 93 İnkılâbı'dır, altıncı hamle ...Jöntürklük cereyanıdır, yedinci hamle İttihad ü Terakkî'nin Osmanlı Hanedanı'nı iktidardan sakıt bir hale getirerek, Osmanlı Tarihi'nde ilk defa olarak, saray haricinde bir teşekkülle açtığı devirdir, sekizinci hamle sarâhatle Türk ve merkezî Anadolu'nun ortasında olan Hareket-i Millîyye'dir, dokuzuncu hamle Cumhuriyyet'tir" (BEYATLI,1976;202,203).Türk siyasi hayatında, uzun bir sürecin ancak bir bölümünü fakat uzunca bir bölümünü meydana getiren İttihat ve Terakki hareketini bizce dört döneme ayırarak incelemek mümkündür:

1. Kuruluş ve Teşkilatlanma Devri (1889 – 1908)

21 Mayıs 1889'dan, 10 Temmuz 1324 / 23 Temmuz 1908'e kadar süren kuruluş, teşkilatlanma ve mücadeleden ibaret gizli bir dönem olan bu süreç on dokuz yıldan fazla sürmüştür. Kazım Karabekir, İttihat ve Terakki'yi, meşruti bir idare kurmak amacıyla bir takım gençler tarafından 1889'da kurulan "İttihâd-ı Osmanî" cemiyetinin bir devamı olarak kabul eder. Ona göre bu dönem, Cemiyetin başarısız olduğu kabul edilen ilk devresidir(KARABEKİR, 2011;12). Tevetoğlu da İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, "istibdad" rejimi ile mücadele etmek ve "meşrutiyeti, anayasayı ve parlamenter rejimi" savunmak üzere kurulmuş gizli bir "ihtilâl komitesi" olduğunu ifade eder. Gene Tevetoğlu'na göre, ilk büyük siyâsî parti olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, 21 Mayıs 1889'da İstanbul Sarayburnu'nda Gülhane Bahçesi'nde "**İttihad-ı Osmânî Cemiyeti**" adı altında kurulmuştur. "İlk kurucuları, İstrugalı İbrahim Temo, Diyarbakırlı İshak Sükûtî, Arapgirli Abdullah Cevdet ve Çerkez Mehmet Reşid'dir" (TEVETOĞLU,1972;446). Bazı kaynaklara göre, Azerbaycanlı Hüseyinzâde Ali, Konyalı Hikmet Emin, İsmail İbrahim ve Mekkeli Dr. M.Sabri'nin adı da kurucular arasında sayılmaktadır. İsmail Hami ise bu gizli cemiyetin "Terakki ve İttihad" adı ile 1890=1307 yılında kurulduğunu ve kurucularının da aynı şekilde **İbrahim Temo, İshak Sükûtî, Abdullah Cevdet** olduğunu ifade eder (DANIŞMEND,1974; 5). İsmail Hami ayrıca, yapılan ilk toplantıda, Bâb-ı Seraskerî Muhâsebat dairesi mümeyyizlerinden

Hacı Ahmed Efendi'nin Umûmî Reis ve Nümûne-i Terakkî mektebi müdürü Nadir Bey'in de Kâtib-i Umûmî" seçildiğini söyler (DANIŞMEND, 1972; 357). Yazar ayrıca şube başkanlarının en önemlilerinden olarak Kaymakam Şefik Bey ile Samatya şubesi reisi Naili Efendi'den de bahseder. Ramsour'a göre de Askeri Tıp Fakültesi'ndeki bir grup öğrenci tarafından kurulan teşkilâtın arkasındaki itici güç, aslen Arnavut olduğunu kaydettiği ve "Ethem" adıyla bilinen İbrahim Temo'dur (RAMSOUR, 2009, 27). Ayrıca, Cemiyetin "Terakki ve İttihat" adıyla, anarşist bir mason örgütü olan "İtalyan Karbonerisi"yi örnek alarak kurulmasını sağlayan da İbrahim Temo'dur. Birkaç küçük toplantıdan sonra, Cemiyetin ilk büyük ve gizli toplantısı 12 kişinin katılımı ile Edirnekapi yakınlarında bir kahvehanede yapılır. "İnciraltı İçtima" adı verilen bu toplantıya katılanlardan isimlerini hatırladıklarını İbrahim Temo şöyle sayar: "İshak Sükuti, Şerafettin Mağmumi, Abdullah Cevdet, Çerkes Mehmet Reşid, Hersekli Asaf Derviş, Ali Rüşdi ve Muharrem Girid." Temo'nun naklettiğine göre bu ilk toplantıda - İsmail Hami'den farklı olarak - başkanlığa Ali Rüşdi, sekreterliğe Şerafettin Mağmumi, muhasipliğe ise Asaf Derviş seçilmişlerdir. Görüldüğü gibi asıl kurucu ve 1/1 numaralı üye İbrahim Temo ilk yönetimde yer almamıştır. Daha sonraki toplantılara Kosovalı İbrahim, Necip Draga, Şahin Bey ve meşhur Talat Bey [Paşa] in de katıldığını öğreniyoruz. Tevetoğlu'na göre de Cemiyetin ilk toplantısı, Edirnekapi dışında Aluş Ağa'nın bağında yapılmıştır (TEVETOĞLU,1972;446). Bu toplantıya, kurucuların dışında; Şam Mekteb-i Tıbbiye öğretmenlerinden Giritli Muharrem, Askeri Tıbbiye öğrencilerinden Âsaf Derviş ve Şerefeddin Mağmûmî, adliye memurlarından Hersekli Ali Rüştü, "Saadet" gazetesi başyazarı İzmirli Ali Şefik de katılmıştır. Bu toplantıda 1/1 numaralı üyeliğin İbrahim Temo'ya verildiğinden Tevetoğlu da bahseder. Başkanlığa Hersekli Ali Rüştü, kâtipliğe Şerafeddin Mağmûmî, muhasipliğe ise Âsaf Derviş seçilmişlerdir. Görüldüğü gibi Tarakki ve İttihat Cemiyeti'nin kuruluşu ile ilgili verilen bilgiler küçük farklılıklara rağmen benzerlikler taşımaktadır. Bu farklılıkların temel sebebini teşkilâtın gizliliğinde aramak doğru olacaktır. Bu şekilde kurulan Cemiyet, çok kısa sürede memleketin her yerinde ve bütün kademelerinde teşkilâtları ve kuvvetlenir. 1895'teki Ermeni olayları münasebetiyle ilk defa isimleri duyulur. Ve bu olaydan sonra birçok üyesi Tunalı Hilmi vb. yurt dışına kaçmak zorunda kalmışlardır. 1897'de Cemiyetin ayrıca Cenevre ve Kahire şubeleri de açılır. 1899'a gelindiğinde ise sadece Tiran'da dokuz olmak üzere, Köstence, Dobruca, Şumnu, Plevne, Vidin, Sofya, Kızanlık ve İşkodra'da olmak üzere Balkanlarda da teşkilâtlarılar. Cemiyet, Ağustos 1896'da askerî darbe yapmaya karar verir. "Sultan Hamid'i hal'edip Bâb-ı Âlî'yi basarak Sultan Murad'ı veyahut veliahd Reşad Efendi'yi tahta çıkarıvermek üzere icraata geçeceği sırada, Kâtib-i umumî Nâdir bey'in Mekâtib-i Askeriyye nâzırı İsmail Paşa akrabasından Mazhar Bey'i Cemiyete almak ümidiyle ihtiyatsızca yaptığı ifşaat üzerine meydana çıkmış, azasının bir çoğu yakalanıp öteye beriye sürülmüş ve bazıları da Mısır'a ve Avrupa'ya kaçmıştır" (DANIŞMEND,1974;6). Bu olay, Cemiyet'in ilk tespit edilişi ve cezalandırılışıdır. Yasaya göre 1896 komplocuları "vatana ihanet" suçu işlediklerinden idam edilmeleri gerekiyordu. Fakat onların "sürgün" cezalarına çarptırılmalarını, o yıllarda ermeni olaylarının dünyada konuşuluyor olmasına bağlayanlar da olmuştur (RAMSOUR,2009;45). Terakki ve

İttihat Cemiyeti'nin merkezi, bu olay üzerine 1897'de İstanbul'dan Paris'e taşınır. Cemiyetin Avrupa'daki temsilcisi ise Ahmet Rıza Bey'dir.

Cemiyetin varlığının tespit edildiği ikinci olay ise Harbiye ve Tıbbiye öğrencilerinin Yıldız Sarayı'na karşı büyük bir gösteri yapma kararının Hükümet tarafından haber alınması üzerine gerçekleşmiştir. 2 Temmuz 1897'de Taşkışla Divan-ı Harbinde yapılan mahkeme sonucunda on ikisi idam olmak üzere seksen bir mahkûmiyet kararı verilmiştir. Fakat idamlar uygulanmayıp Padişah tarafından yine "kürek cezasına" çevrilmiştir. Bu noktada karşımıza çıkan önemli bir problem de Osmanlı Devleti'nden Avrupa'ya kaçan veya orada toplanan herkesin "İttihatçı" olarak nitelendirilmesidir. Hâlbuki "Avrupa'da bu isim altında yalnız Ahmed Rıza Bey'le arkadaşları toplanmıştır" (DANIŞMEND,1972;358). Avrupa'da genellikle Jöntürk = Jeunes Turcs ya da Ahrar-ı Osmaniyye adıyla yapılan genellemeler doğru değildir. Çünkü Jöntürk diye anılanlar arasında, "çok büyük ve şiddetli ihtilâflar" vardır. Hatta bu Osmanlı firarîleri Paris'te "Ahrar-ı Osmaniyye Kongresi" adı altında, kendilerini "özgürlükçü" olarak tanıtan, yetmiş kadar üyenin katıldığı bir konferans düzenleyerek aralarındaki ihtilâfları gidermeye çalışmışlardır. Fakat bu toplantıda, ne yazık ki "netice olarak Türk tarihinin ebediyen lânet edeceği bir takım yüz kızartıcı kararlar verilmiştir." Meselâ, "Adem-i merkezîyetçi" olan ve kendisine - annesi Abdülmecid'in kızı Seniha Sultan yani Osmanlı prensesi olduğu için - "Prens" unvanı takan Sebahattin, Sultan II. Abdülhamit ile beraber Türk milletini de itham eden görüşler ileri sürer. Hatta Ermeni davasını savunarak Avrupa devletlerini müdahaleye davet eder (DANIŞMEND,1972; 358-359). Ahmet Rıza Bey ve taraftarları ise Augusto Comte'un pozitivist görüşlerini savunmaktadır. "Parolamız, asayiş ve ilerlemedir, cinayetlerle elde edilecek ödünlerden uzağız." diyerek, diğer gruplardan farklı olarak şiddete karşı olduklarını açıkladıktan sonra, "Şu yada bu eyaletten ziyade İmparatorluğun her tarafı için reform istiyoruz, tek bir azınlık için değil, Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanların tamamı için eşit haklar istiyoruz. Medeniyet yolunda ilerlemek istiyoruz." (RAMSOUR, 2009; 37) görüşünü savunurlar. Diğer muhalif "Mizancı" Murat Bey ise "İslâm Birliği"nden yana olduğundan, "pozitivist" doktrine inanan Ahmet Rıza'dan ayrılıyor ve bunun için de üyeler tarafından daha çok seviliyordu. Çünkü Mizancı Murat Bey en büyük emelinin, "Dünya Müslümanlarının, halifenin önderliğinde düşman istilâsından kurtulması ve büyük İslâm imparatorluğunun kurulması" (RAMSOUR,2009;49) olduğunu söylüyordu. Amacı, padişahı bu yola sevk etmektir.

Yukarıda ifade edildiği gibi, cemiyetin yurt içindeki faaliyetleri sıfırlandıktan sonra, Sultan II. Abdülhamit Han, baş hafiye Ahmet Celâlettin Paşa'yı Paris'e gönderir. Ahmet Celâlettin Paşa, Ahmet Rıza Bey ile görüşüp anlaşarak "afv-ı umumî" ilân edilmesini temin eder (DANIŞMEND,1974;7). Böylece Cemiyetin Avrupa'ya kaçan önemli isimleri çeşitli görevlerle devlet hizmetine dönerler. Mizancı Murat İstanbul'a

gelir, Çürüksulu Ahmet Bey Belgrad, Kaymakam Şefik Bey de Viyana ateşemiliterliğine tayin edilirler. Doktor Abdullah Cevdet'e Viyana, Doktor İshak Sükûtfî'ye de Roma sefaret tabiplikleri verilir. Bu gelişmeler, Abdülhamit Han'ın Cemiyet karşısındaki başarılı politikasının bir neticesidir. Ve cemiyet uzun süre -1906 yılına gelinceye kadar- belini doğrultamayacaktır. 1907'den itibaren cemiyetin faaliyetlerinde bir canlanma ve fikirlerinde bir takım değişme ve gelişmeler söz konusudur. Bu hareketliliğin sebebi, Osmanlı sınırları içinde özellikle Balkanlardaki gelişmelere bağlı olarak filizlenmeye başlayan Türk milliyetçiliği düşüncesidir. Bu değişimde Ahmet Rıza'nın düşüncelerinin de etkili olduğu söylenebilir. Çünkü o, Auguste Comte'un görüşlerini savunmasına rağmen Türklüğü ile de gurur duyan birisidir. Hatta önce Türk sonra pozitivisttir (RAMSOUR,2009;105-107). Paris'te bulunan Genç Türkler, Osmanlı sınırları içinde ve özellikle Selânik'te teşkilatlanmaya başlayan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin varlığını 1907 senesine kadar görmezlikten geldiler ve milliyetçi Türk guruplarının birleşmesi ise bu tarihten sonra gerçekleşir. 27 Eylül 1907 tarihinde Paris "Osmanlı Terakki ve İttihat Society" ile merkezi Selânik'te bulunan "Osmanlı Hürriyet Society", "Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti" adı altında bir Beyanname yayımlayarak birleşirler (RAMSOUR,2009;105-136). Bundan sonra aynı yılın sonunda Paris'te, 27 - 29 Aralık 1907'de ikinci bir "birleşme" toplantısı daha yapılır. Toplantıya, Ahmet Rıza ve aslında annesi prenses olan "Sıhrî Prens Sabahattin" (BARDAKÇI,2004;169) ile ihtilalci Ermeni Taşnak Komitesinden K.Maloumian da katılır. Avrupa'da mücadele eden, Sabahattin, Ahmet Rıza ve Mizancı Murat Bey ile Selânik'te oluşturulan Cemiyetin savundukları görüşlere baktığımızda bu hareketin homojen bir yapıya sahip olmadığını söyleyebiliriz. Ortak oldukları tek nokta, "ne olursa olsun II. Abdülhamit tahtan indirilmeli ve Meşrutiyet yürürlüğe konulmalıdır." Yahya Kemâl'in ifadesi ile bunların arasında yaygın olan kanaata göre, "İtilâf-ı anâsır" fikrini benimsemeyenler "hüsn-i niyet sahibi" kabul edilmiyorlardı. Hatta "Tam manasıyla milliyetperver olanlar bu cereyanda Türkçü iseler müfsid, Müslüman iseler mürteci, sosyalist iseler hain sayılıyorlardı" (BEYATLI,1976;205). Bütün bunlar göstermektedir ki "Kuruluş ve Teşkilâtlanma Devri" dediğimiz bu dönemde, İttihat ve Terakki'nin temsilcileri olarak kabul edilen bu isimler, birbirlerinden çok farklı düşüncelere sahiptirler. Ancak ideoloji olarak "Osmanlıcılık" görüşünü savunduklarını, "Türkçülük" ve "Milliyetçilik"ten ise henüz bahsetmediklerini söyleyebiliriz.

2. II. Meşrutiyet'in İlânı ve Geçiş Devri (1908 – 1909)

Bu devir, 10 Temmuz 1324 / 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânından, 31 Mart 1325 / 13 Nisan 1909 olayı sonucunda, 14 Nisan 1325 / 27 Nisan 1909'da Sultan II. Abdülhamit Han'ın tahttan indirilişine kadar geçen dokuz aylık süreyi içine almaktadır. Bu sürede, 4 Kânun-ı evvel 1324 /17 Aralık 1908'de İkinci Meşrutiyet Meclis-i Mebusânı açılır. 1907 yılından itibaren Osmanlı maliyesinin de gittikçe bozulması, özellikle subayların ve askerlerin maaşlarının ödenememesi, "sarıklı medrese hocalarından setre pantolonlu Fransız taklitçilerine kadar" (GÜNGÖR,1989;416) herkesin II. Abdülhamit'e muhalefet konusunda birleşmeleri,

artık sonun yaklaştığının bir işareti olarak görülmektedir. 1908 Temmuzuna gelindiğinde Balkanlardaki bütün muhaliflerin birleşerek başlattıkları büyük silâhlı ayaklanma süratle yayılır. Tikveş civarında Enver Bey, Resne civarında Niyazi Bey, Arnavutluk'ta Selâhattin ve Hasan Tosun Beyler "Hürriyet Taburları"nı kurarak bu ayaklanmaya destek verirler. Ele geçirilen hafiyeler öldürülür. O bölgedeki askeri birliklerin de isyancılara katılması üzerine II. Abdülhamit Han, Şemsi Paşa'yı isyanı bastırmak üzere görevlendirir. Fakat Paşa Manastır posta hanesinden çıkarken Bigalı Teğmen Âtîf tarafından öldürülür. Bunun üzerine İzmir bölgesinden buraya gönderilen Tatar Osman Paşa da Önyüzbaşı Eyüp Sabri ve Niyazi Bey tarafından konağı sarılarak "bir müddet Cemiyetin misafiri" olmak üzere esir edilip Resne'ye götürülür. "En sonunda merkezi Selânik'te bulunan Osmanlı Üçüncü Ordusu, bir âsî ordu" haline gelir (GÜNGÖR,1989;417). 23 Temmuz 1908'de, Cemiyet'in amacı, büyük devletlerin Makedonya'daki siyasî temsilciliklerine verilen beyannâmede şu cümlelerle ilân edilir: "Gerek Makedonya'da olsun, gerek Osmanlı memleketinin diğer yerlerinde bulunsun Osmanlılar, mezhep, cins farkı olmaksızın kardeşirler. Memleketin yüksek ve ortak menfaatleri karşısında ne Hıristiyan, ne Müslüman vardır. Osmanlıdan başka bir şey yoktur... Maksadımız da Padişah'ın zulüm ve istibdadından kurtularak hürriyete, terakkiye ve medeniyet nimetlerine erişmektir" (TEVETOĞLU,1972;448). Görüldüğü gibi bu amaçlar arasında hâlâ "Türkçülük"ya da "Milliyetçiliği" hatırlatacak hiçbir ifade yoktur. Bu durum gösteriyor ki İttihat ve Terakki Cemiyeti hâlâ Milliyetçi - Türkçü değil Osmanlıcı ve "İtilâf-ı anâsır"cı bir çizgidedir. Ancak, Balkanlardaki azınlıkların faaliyetleri sonucu, içten içe bunlara karşı bir tepkinin oluşmaya başladığını da görmekteyiz. Bütün bu gelişmelerin sonucunda 66 yaşında olan ve eski mücadele azmini kaybettiği için; "- Suyun akıntısına gideceğim..." diyen, II. Abdülhamit Han, 10 Temmuz 1324 / 23 Temmuz 1908'de, "Mithat Paşa ve birkaç destekçisi tarafından hazırlanan"(KARPAT,2013;8) Kanun-ı Esâsî'yi tekrar yürürlüğe koyduğunu bir "irade" ile ilân eder. Artık memlekete "Hürriyet" gelmiştir! Bu haberin duyulması üzerine memlekette bir bayram havası esmeye başlar. Atılan bu adımla, Balkanlarda vurulan komutanların dışında, memlekette kardeş kanının dökülmesi bir bakıma engellenmiş olur. Selânik'teki Merkez-i Umûmî üyelerinden Ahmet Rıza, Talat Bey, Hüseyin Kadri, Hayri, Midhat Şükrü, Habib, Enver Bey, İsmail Hakkı, Dr.Bahaeddin Şakir ve Nâzım beyler Hükümeti izlemek üzere İstanbul'a gönderilirler. Cemiyet üyeleri 31 Mart 1325 [13 Nisan 1909] vak'asından sonra, 27 Nisan 1909'da II. Abdülhamit Han'ın tahttan indirilişine kadar hükümette görev almazlar. Zaten Cemiyet üyeleri, yeteri kadar güçlü olduklarına inanmadıkları için "Merkez-i Umumî"yi de Selânik'ten İstanbul'a taşımazlar. Fakat dışarıdan Sait Paşa hükümetine telkinlerde bulunarak, kendi görüş ve isteklerini iletirler. Bu arada Sultan II. Abdülhamit Han da "Bütün efrad-ı millet Terakki ve İttihad Cemiyeti azasındandır. Ben de reisleriyim. Artık birlikte çalışalım, vatanımızı ihya edelim." (KARABEKİR,2001;252) diyerek, cemiyeti kontrolü altında tutmaya çalışmaktadır. Yeni

açılan Mecliste ise milletvekili sayıları farklı farklı tespit edilmiştir. Mandelstam'a göre 142 Türk, 133 gayr-ı Türk (= Türkler 9 fazla). Ancak İorga ise Türkleri 107, gayr-ı Türkleri 121 olarak (= Türkler 14 eksik) göstermiştir. Bu konu ile ilgili yapılan son araştırmaya göre milletvekili sayısı 281'dir. Dağılım ise şöyledir: 157 Türk, 124 gayr-ı Türk (54 Arap, 25 Arnavut, 22 Rum, 10 Ermeni, 6 Sırp, 4 Yahudi, 3 Bulgar.) (ERASLAN-OLGUN,2006;85) Ne yazık ki 1908'den sonra, gelişmeler onların beledikleri gibi gerçekleşmemiştir. En kötüsü, "Hürriyet" beş altı ay içinde kendi kendini yıpratarak umutları sarsmıştır. Ardından Bulgaristan bağımsızlığını ilân etmiş, Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i kendi topraklarına katmasının ardından Girit Yunanistan ile birleşmiştir. Bu arada Mecliste de mücadele çok çetin bir şekilde devam etmektedir. Türk ve Türk olmayan vekiller (Arap, Arnavut, Kürt, Rum, Ermeni, Yahudi, Bulgar, Sırp, Ulah, Marûnî ve Dürzi) arasındaki kıyasıya mücadeleye bir de Müslüman olan ve olmayanların (Hıristiyan ve Yahudilerin) katılmasıyla meclis çalışmaları tamamen kilitlenmiş, Meclis-i Mebûsan muhtelif milliyetlerin Türklüğe karşı mücadele meydanı haline gelmiştir. Serbestî gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi'nin faili meçhul bir şekilde öldürülmesi bardağı taşıran son damla olur. Böylece, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, kansız bir şekilde gerçekleşen II. Meşrutiyet'e, kan bulaştıran 31 Mart 1325/13 Nisan 1909 hadisesi yaşanır. Memlekette düzen ve huzur kalmaz. Hüseyin Hilmi Paşa istifa eder. Hariciye Nâzırı Tefik Paşa'nın Sadrazamlığa atanması ile memlekette, İttihat ve Terakki açısından yeni bir dönem başlamış olur.

3. İlk Hakimiyet Devri (1909 – 1912)

14 Nisan 1325 / 27 Nisan 1909' da Sultan II. Abdülhamit Han'ın Hall'inden, muhalif "Halâskâr Zabitan" grubunun baskısıyla kurulan Said Paşa kabinesinin düştüğü 3 Temmuz 1328 / 16 Temmuz 1912 tarihine kadar geçen ve İttihat ve Terakki'nin memleketin kaderine mutlak olarak hâkim ve mesul olduğu ilk dönem üç yıldan fazla sürer. Bu dönemin belki de en önemli olayı, 31 Mart vakasının hemen ertesi günü Adana'da başlayan dokuz gün süren ve çok kanlı bir şekilde sona eren "Ermeni ihtilâli"dir. Başlayan kargaşa İttihat ve Terakki'nin aleyhine dönünce Selânik'ten gelen Hareket ordusunun müdahalesi ile bastırılır. Sultan II. Abdülhamit Han Hall'edilip tahttan indirilerek yerine kardeşi V.Mehmet Reşat getirilir. Ayrıca II. Meşrutiyet'in ilk günlerinden itibaren özellikle Rusya'daki dış Türklere Ahmet Ağaoğlu, Abdürreşit İbrahim, Yusuf Akçura, İsmail Gaspresnski ve Ayaz İshaki gibi isimler Türk Yurdu ve benzeri dergilerde Türkçü ve Turancı fikirler savunan yazılar yazmaya başlarlar. İttihat Terekkî'nin eğitim konusundaki faaliyetlerinin de bu dönemde arttığını görüyoruz. Enver Bey'in başkanlığında yapılan toplantılarda Batı klâsiklerinden "yeni lisanla" çeviriler yapmaya karar verirler. "Bu sırada tasarlanan, ama hepsinde öncelikle ele alınarak gerçekleştirilen bir başka iş de Yeni Lisanla okul kitaplarının hazırlanması olmuştur. Maarif Nezareti tarafından kabul edilerek Selânik'te bastırılan ve okullarda okutulan bu kitaplardan dört tane okuma ve iki tane de yeni imlâ kitabını M.Nermi Bey, kendisinin hazırladığını" (ALANGU, 2010;150) anlatır.

Aslında Yeni Lisan'ın okullara uygulanması konusundan ilk bahseden Ziya Gökalp'tir. Genç Kalemler dergisinin 14 Nisan 1327 (27 Nisan 1911) tarihli II.cilt, ikinci sayısına, Ali Canip ile birlikte yazdıkları "Yeni Lisan" makalesinin kendisine ait ikinci bölümünde Ziya Gökalp, "Yeni Lisanın Mekteplere Tatbiki" başlığı altında konu ile ilgili ayrıntılı bir şekilde şunları yazmıştır: "İptidaîlerde, rüşdiyelerde tasfiye sarfı okutmak kâfidir. İdadîlerde 'ıştikak' namıyla ayrıca bir Arabî, Farisî kelimelerin, terkiplerin ne surette tereküküp yahut ıştikak ettikleri gösterilebilir. Bu ıştikak derslerine Türkçe kelimelerin asıllarını, ıştikaklarını da idhal etmek faidelidir. Rüşdiye tahsiliyle iktifa edenler, çiftçilik, hırfetçilik âleminde kalacaklarından ıştikak derslerini takib etmeyebilirler. İdadî talebesi ıştikak ilmini iki cihetten dolayı öğrenmeye mecburdur. ıştikak bahsi Türkçeyi esaslı bir surette öğrenmek isteyenlere elzem olduğu gibi Arabî, Farisî lisanlarını 'müstakil' tahsil etmek isteyenlere de faydalı başlangıçtır. Demek oluyor ki 'tasfiye sarfı' mekteplerimizin aşağı sınıflarında, 'ıştikak' orta sınıflarında, 'Arabî ve Farisî sarf ve nahivleri' de yukarı sınıflarında tedris edilmek lâzım geliyor"(Genç Kalemler, II.cilt, nr.2, 14 Nisan 1327 [27 Nisan 1911]).

Daha sonra Cenap Şahabettin, Ruşen Eşref'e verdiği ve Vakit gazetesinin 62.sayısında, 22 Kânun-ı evvel 1333 [1917] tarihinde yayımlanan mülâkatta "Yeni Lisan" için, "Genç Kalemler'in Selânik'ten saldıkları balon..." der. Ardından, edebiyat hareketlerinin "zorla" değil, "kendiliğinden" doğup ortaya çıktıklarını ifade ettikten sonra Genç Kalemler'in, "propaganda mahiyetinde" bir hareket olduğunu savunur. Sözü, yazdırılan bu ders kitaplarına getirerek, İttihat ve Terakki'nin gözden kaçan uygulamalarını şu cümlelerle eleştirir: "Belki tecrübesiz ve yeteri kadar yetişmemiş gençleri bir müddetçik kendisine çeker, Çünkü resmî mekteplerin programlarına zorla sokturuldu, öğretmenler için bir terfi, bir ilerleme çaresi oldu. Tabiidir ki asıl gerçek kıymetlerin yeniden hükümlerini geçirecekleri zamana kadar yaşayacaktır" (ÜNAYDIN,1985;79-80).

Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip üçlüsünün Selânik'te hemen her gün buluştukları yerlerin, ünlü Beyaz Kule Bahçesi'nin gazino bölümü, Olimpos Palas, İttihat ve Terakki Kulübü, İttihat ve Terakki Mektebi gibi yerler"(ALANGU, 2010;155) olması, İttihat ve Terakki ile olan ilişkilerini ortaya koymaktadır. Hatta Ziya Gökalp, Kazım Nami ve Nermî Bey de İttihat ve Terakki Mektebi'nde gençleri yetiştirmek üzere dersler verirler. İttihat ve Terakki Mektebi, II. Meşrutiyet'in ilânından hemen sonra Selânik'te Hamidiye Bulvarı'nın sonunda yaptırılmıştır. Liseye kadar bölümleri ve büyük bir konferans salonu bulunan bu okul Yeni Lisancıların toplantı merkezi olmuştur. Ömer Seyfettin, İstanbul'dan Selânik'e davet edilen Mehmet Ali Tevfik Bey ile bu salonda verdiği konferanslar sırasında tanışır. Mehmet Ali Tevfik Beyin İttihat ve Terakki Mektebi'nin Konferans salonunda verdiği konferansların – meselâ Hindistan ve Türkler konferansı, III.cilt, nr.17-18, Mart 1328, Manevi Yurt konferansı

III.cilt, nr.29, 27 Nisan 1328 – Genç Kalemler dergisinde yayımlanmış olması da bu organik ilişkinin bir delili olarak görülebilir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti de II. Meşrutiyet'in ilânından sonra, 1913 Kongresinde "**Parti**" olur. Bu durum Kazım Karabekir'e göre bir "yanılgı"dır ve "acı neticeler" doğurmuştur. Kazım Karabekir bu açıdan Terakki ve İttihat Cemiyeti ile İttihat ve Terakki Partisi'ni birbirinden ayırır. Ona göre, "Terakki ve İttihat Cemiyeti, tarihimizin her zaman için iftihar edeceği bir teşekkül"dür. Buna karşılık "Tarihi adıyla" İttihat ve Terakki Partisi, bu imajı "sarsmış, soldurmuş ve aşındırmış"tır. Dolayısı ile o, parti ve cemiyeti birbirinden ayırır. Karabekir, "Cemiyetin şerefli tarihiyle, fırkanın hata ve mesuliyetleri birbirine karıştırılmamalıdır" dedikten sonra, II. Meşrutiyet'in ilânı ile birlikte Terakki ve İttihat Cemiyeti'nin nasıl "gayr-ı meşru" işlere bulaştığını şöyle açıklar: "Meşrutiyet'in ilânına ön ayak olan İttihat ve Terakki, fırka haline girince siyasetten gayr-ı meşru istifadeler temin etmek isteyenlerin entrikalarına kapılarak bünyesinde zaafklar ve tefrikalar baş gösterdi" (KARABEKİR,2011;13). Meslekten yetişmiş tecrübeli valiler yerine, sadece İttihatçı oldukları için atanan komitacı, tecrübesiz ve beceriksiz valilerin iş başına geçirilmesi olmaları Karabekir Paşayı haklı çıkaran gelişmelerdendir.

4. İkinci Hakimiyet Devri (1912 – 1918)

Bu son dönem, İttihat ve Terakki taraftarlarının 23 Ocak 1913 tarihinde gerçekleştirdikleri meşhur Bâb-ı Âlî baskını ile başlayan ve 14 Ekim 1918'de I.Dünya savaşının kaybedilmesi ve Talat Paşa Hükümeti'nin istifası ile sonuçlanan ve altı yıla yakın süren dönemdir. Kır bir at üzerinde ve yanında bulunan elleri bayraklı sekiz-on kişi ile Bâb-ı Âlî'yi basan Enver Bey, Sadrazam Nazım Paşa da dâhil 13 kişiyi vururlar. Baskından sonra Saraya giden Enver Bey, elinde Mahmut Şevket Paşa'nın "Sadarete", İzzet Paşa'nın da "Başkumandan vekilliğine" atandığını ilân eden yazı ile döner. Bu arada İttihat ve Terakki'nin meşhur hatibi Ömer Nâci ile Merkez-i Umûmî azası Ziya Gökalp de oradadır. Bu olay üzerine Ziya Gökalp'in söylediği ve gerçeği yansıtmayan şu cümleyi tarih kaydeder: " Edirne'yi düşmana veren kabineyi millet devirdi" (DANIŞMEND,1972;400).

İçinde milletin olmadığı hatta milletin haberinin bile olmadığı bu hadiseden sonra artık devlet yönetiminde ve alınan kararlarda tek yetkili – sorumlu İttihat ve Terakki Partisi'dir. İttihat ve Terakki Partisi'nin basiretsizliği yüzünden Bulgar istilâsına uğrayan Edirne, Rumeli'deki Osmanlı mirasını paylaşamayan Balkan devletlerinin birbirine düşmeleri sonucunda hiçbir direnişle karşılaşmadan tekrar geri alınır. Bu zafer belki de İttihat ve Terakki'nin ilk ve son başarısıdır. Tam bu sırada Alman askeri heyetinin İstanbul'a gelmesi ve ordunun "ıslahı" için anlaşma yapılması, İngiltere-Fransa ve Rusya'yı telaşlandırır. Osmanlı'nın bu üç devletle arası daha da açılır. Kaymakam Enver Bey, Enver Paşa olarak 33 yaşında Harbiye Nazırı, Talat Bey Dâhiliye Nazırı, Cemal Paşa Bahriye Nazırı olur. Osmanlı Devleti, Padişahın, Meclis'in ve Sadrazamın haberinin bile olmadığı, sadece Enver Paşa'nın verdiği bir kararla I.Dünya Savaşı'na adım adım sürüklenir. (DANIŞMEND,1972;416) Partinin sanata,

edebiyata, eğitime ve diğer sosyal olaylara müdahalesi ve yönlendirmeleri de bu dönemde zirveye çıkar. Dolayısı ile bu tarihten sonra memleketin başına gelen bütün felâketlerin tek sorumlusu İttihat ve Terakki Partisi olmuştur. Zaten Birinci Dünya Savaşı sonunda, parti mensupları Talat, Cemal ve Enver Paşalar, 30 Ekim 1918'de Alman hücumbotu ile yurdu terk etmek zorunda kalmışlardır. Onların dışındaki üyeler ise Mustafa Nazım Paşa reisliğinde Bekirağa Bölüğünde kurulan Divan-ı Harb-i Örfî'de yargılanıp İngiltere'nin kolonisi olan Malta Adası'na sürülmüşlerdir. Sonuçta, bütün iyi niyetlerine rağmen İttihat ve Terakki'nin çabaları boşa gitmiş ve bu uzun süreç felaketlerle sonuçlanmıştır. Kâzım Karabekir'in ifadesi ile İttihat ve Terakki Partisi, "en sonunda Cihan Harbî'nin feci akıbetiyle de iflas edip" (KARABEKİR, 2011;13) tarihe karışmıştır. İsmail Hami Danişmend ise, bir "Balkan komitesi" olarak isimlendirdiği İttihat ve Terakki'den; "memlekette kanlı bir hatıradan başka bir şey bırakmayan gizli bir cemiyet" (DANIŞMEND,1972;357) olarak bahseder.

Burada ana hatları ile ele almaya çalıştığımız İttihat ve Terakki Partisi'nin Türk Siyasi tarihindeki hayatı, bazı araştırmacılar tarafından farklı isimlerle ve farklı devrelere ayrılarak da anlatılmıştır (bak:TEVETOĞLU,1972;449), (DANIŞMEND, 1974;5). Fakat bu farklılıklara rağmen İttihat ve Terakki'nin "bin türlü zihniyeti, bin türlü yaratılışı, bin türlü emeli" bir araya toplamadaki başarısı da teslim edilmiştir. Ancak İttihat ve Terakki'nin, Parti içinde ağırlıklı olarak "Osmanlıcı", "Adem-i merkezîyetçi" ve "İtilâf-ı anâsırcı" olarak başlayan ideolojisinin, şartların değişmesi sonucu giderek Türkçülük, Milliyetçilik ve İslâmcılık düşüncesiyle birleşmesi, sonuçta "kültür ve inanç" temelinde millî bir anlayışa doğru "evrilmesi", Genç Kalemler ile yollarının kesişmesinin başlıca sebebi olmuştur. Fakat bu "evrilme", aynı zamanda bugün kendilerine yöneltilen, Türkçü, Turancı, Milliyetçi gibi tenkitlerin de gerekçesini oluşturmuştur.

Genç Kalemler

Bilindiği gibi, Genç Kalemler dergisi Hüsn ve Şiir dergisinin bir devamı olarak Selânik'te, muhtemelen 1910 yılı Ekim ayının ikinci yarısından itibaren çıkarılmaya başlanmıştır. **Hüsn ve Şiir** dergisi ise, ilk sayısı 10 Haziran 1325 [23 Haziran 1909] te olmak üzere ilk üç sayısı **Manastır**'da çıkarılmıştır. Dördünü sayısı 10 Temmuz 1326'da [23 Temmuz 1910] **Selanik**'te çıkan Hüsn ve Şiir dergisi, sekizinci sayısına (21 Eylül 1326 – 4 Ekim 1910) kadar burada on beş günde bir olmak üzere çıkarılmaya devam eder. Beşinci sayıdan itibaren derginin başlığına "Musavver" kelimesi eklenmiştir. Derginin kurucuları ve sahipleri, İttihat ve Terakki cemiyetinin önemli isimlerinden Dr.Nâzım'ın Selanik Hukuk mektebinde öğrenci olan iki yeğeni İsmail Suphi [Suphi Ethem] ve Hüseyin Hüsnü Beylerdir. İlk üç sayının Müdür-i Mes'ulü İsmail Hakkı diğer beş sayının ise Abdullah Feyzi, derginin başyazarı da babasının 1902 yılındaki sürgününden beri Selânik'te bulunan ve yaşça da bu gençlerden büyük olan Ali Canip'tir. Derginin baş makalelerini yazan Ali Canip, Hüsn ve Şiir adını

beğenmediği için değiştirmeyi teklif ettiğini şu cümlelerle ifade eder: “Ben bu Hüsn ve Şiir unvanını beğenmiyorum. Arkadaşlara bunu değiştirelim; yalnız hüsn ve şiirden mi bahsedeceğiz? Hiç ilmî makale yazmayacak mıyız? diyordum. Bunun üzerine değiştiriyoruz ve *Genç Kalemler* koyuyoruz...” (YÖNTEM,1962;1). *Genç Kalemler* dergisinin bu I.cildi, Ekim 1910 tarihinden itibaren 9/1, 10/2, 11/3, 12/4, 13/5 ve 14/6 olmak üzere altı sayı çıkarılır. Derginin mesul müdürlüğüne de İttihat ve Terakki Merkez-i Ummîsi’nde kâtip olan **Nesimî Sârım** getirilir. Fakat adı değiştirilen bu derginin dil politikasında henüz değişen bir şey yoktur. İsim değişikliğinin gerekçesinin ifade edildiği *Genç Kalemler* dergisinin I.Cilt, (9/1). sayısında yer alan şu cümleler, dergide kullanılan dil açısından bize bir fikir vermektedir: “Bu gün birinci nüshasını okuduğunuz *Genç Kalemler* evvelce intişâr eden Hüsn ve Şiir’in bir şekli mütekâmilinden başka bir şey değildir. Evet, gazetenin heyet-i tahririyesi sizin evvelce tanıdığımız gençlerdir. Onlar düşünüyorlardı ki Hüsn ve Şiir namı yalnız ihtisasa müteallik mevada taalluk ediyor. Hâlbuki maksatları yalnız bu değildir. Hüsn ve Şiir’in şumul-i manâsından maada mahsulat-ı fikriyye de gazetelerinde geniş bir mevki haizdir. Binaenaleyh risalenin ismini değiştirdiler, ona *Genç Kalemler* dediler” (*Genç Kalemler*, C.I, nr.9/1).

Bu arada Nesimî Sârım, Ömer Seyfettin ile mektuplaşan Ali Canip’i, İttihat ve Terakkî’nin 1909 kongresi için Diyarbakır’dan Selânik’e gelen ve Merkez-i Umûmî’ye üye seçilen Ziya Gökalp ile tanışır. Ali Canip bu tanışmadan, başlangıçta pek memnun kalmadığını ifade etmesine rağmen aralarında dostluk zamanla gelişerek devam eder. Ziya Gökalp’in, Turan şiiri “Talat ve Cânib’e” ithafıyla Tefvik Sedat imzasıyla *Genç Kalemler*’in I.cildinin 14/6. sayısında, 22 Şubat 1326 [7 Mart 1911] tarihinde yayımlanır.

Yukarıdaki tarihten aşağı yukarı bir ay önce, 28 Ocak 1911’de, Bulgaristan’ın Razlık kasabasının Yakorit köyünde üsteğmen olarak bölük komutanlığı yapan Ömer Seyfettin, Ali Canip’e, “Geliniz Canip Bey, edebiyatta lisanı bir ihtilâl vücuda getirelim.” cümlelerinin geçtiği o meşhur mektubunu yazar. Bu mektuptaki görüşleri Ziya Gökalp’le paylaşan Ali Canip, Ömer Seyfettin ile birlikte, maaşlarından para ayırarak *Genç Kalemler* dergisini bu ilkelere uygun olarak daha büyük boyda ve “Yeni Lisan Müdâfii” olarak çıkarmak istediklerini anlatır. Yeni lisan konusunda ileri sürülen bu görüşleri benimseyen Ziya Gökalp kendisinin de onlara katılmak istediğini ifade eder. Bu görüşmeden iki gün sonra, 12 Mart 1327 [25 Mart 1911] tarihinde, Ziya Gökalp’in girişimi ile İttihat ve Terakki genel merkezinden Ali Canip’e aşağıdaki mektup ve karar gönderilir:

“Talebe-i Hariciye Encümeni Kâtib-i Umûmîsi Ali Canib Bey kardeşimize, Muhterem Kardeşimiz,

Talebe-i Hariciye Encümeni hakkında ita olunan karar sûreti leffen gönderildi. Encümenin cem’iyle muâmelâta iptidâr olunmasını rica ve *Genç Kalemler* mecmuası sermuaharrirliği ile encümen-i mezkûr kâtib-i umûmîlik vazifesinin ifâsı için zât-ı birâderîlerine şehriye on lira tahsîs kılındığı beyan olunur aziz kardeşimiz.

12 Mart 1327 Merkez-i Umumî Mühürü**Karar**

Avrupa'nın mahall-i muhtelifesinde müteşekkil talebe cemiyetleriyle bilmuhâbere buradaki efkâr-ı selîme cereyanlarından olanları haberdâr etmek ve oradaki cemiyetlerde talebenin ne gibi şeylere muhtâc olduğunu anlayarak merkez-i umumîye bildirmek ve Avrupa'ya talebe göndermek için teşebbüsâtta bulunarak teshîlât-ı lâzıma ifâsına vesâtet eylemek ve Avrupa'da muhtâc-ı muâvenet olan talebeye mikdâr-ı kâfi muâvenet-i maddiyenin ifâsı esbâbına delâlet eylemek üzere Dr. Nazım, Ali Canip, Kâzım Nâmi, Talât, Hüseyin Hüsnü ve Hamid Beylerden bir talebe-i hâriciye encümeni teşkiline ve Ali Canip Bey'in Genç Kalemler Mecmuası sermuharrirliği vazîfesine zamîmeten bu encümenin kâtib-i umumîlik vazîfesine ta'yînine karar verildi" (ERGÜN,1937;9).

Ali Canip, kendisine tahsis edilen "on liranın" her ay olduğunu ifade eden "şehriye" kelimesine eserinde nedense yer vermez (bak:YÖTEM,1947;12). Bu bilgiyi Ali Canip'ten aktaran Tahir Alangu da aynı şekilde "şehriye" kelimesini kullanmaz (bak:ALANGU,2010;145).

Ertesi gün akşam üzeri Ziya Gökalp'e teşekkür ettiğini söyleyen Ali Canip, bir şartla bu kararı kabul edebileceğini şu cümlelerle açıklar: "Mecmuanın münderecâtına Merkez-i Umûmî azası müdahale etmeyecek, bilhassa Doktor Nazım Bey, direktif vermeğe kalkışmayacak!..." (YÖTEM,1947;12, ARGUNŞAH,2011;6) Ali Canip, Genç Kalemler dergisinin, Selânik'in elimizden çıkışına kadar devam eden yayını esnasında gerçekten de Dr.Nazım Bey'in, dergi idarehanesine bir kere bile uğramadığını ve hiçbir yazı için "mülâhaza veya bir müdahale" karşısında kalmadığını da özellikle ifade eder. Ziya Gökalp de sözünde durur, Genç Kalemler mecmuasına parti de hiçbir şekilde müdahale etmez. Ali Canip, Genç Kalemler mecmuasını tamamen hür olarak ve istediği biçimde idare eder. Hatta Ali Canip, Ziya Gökalp'in bir şiirini dilinden dolayı dergide yayımlamaz Gökalp de bu durumu olgunlukla karşılar. Bu hususun, basın tarihimizde benzeri az görülebilecek bir hal olduğunu da kabul etmek gerekir (FİLİZOK,2013 ;10). Ali Canip'in bu ifadelerini yok sayan ve görmezden gelenler, "buldukları yerden", Genç Kalemler hareketini "tamamıyla İttihatçılar tarafından kotarılmış bir hareket" olarak görmeye devam ederler (ÖZGÜL,2008;72).

Sonuçta Ali Canip, bu "yardım kararını ve kendi şartını", henüz Yakorit'te bulunan ve askerlikten ayrılıp Selânik'e gelmemiş olan Ömer Seyfettin'e de yazarak ondan ilk makalesini ister. Bir hafta sonra da Ömer Sefettin'den "Yeni Lisan" makalesi gelir. Bunun üzerine Genç Kalemler'in II.cilt 1.sayısı, İttihat ve Terakki'nin maddî yardımıyla, 29 Mart 1327/11 Nisan 1911'de yayımlanır. Görüldüğü gibi Genç Kalemler hareketi İttihat ve Terakki'den önce dilde sadeleşme düşüncesinden doğmuştur, bunu

edebiyatta millîleşme izlemiştir. Bunun temelinde, kaynağında da İttihat ve Terakki değil Ömer Seyfettin vardır (PARLATIR,1985;98). Bu sayıdan itibaren derginin Selânik'te düzenli olarak, 2 Teşrin-i evvel 1328 / 15 Ekim 1912 tarihine kadar 27 sayı çıkartıldığını görüyoruz. 1912 yılı Kasım ayı sonlarına doğru Selânik'in elimizden çıkması sebebiyle Genç Kalemler'in yayın hayatı da sona ermiştir. Yazarlarının büyük çoğunluğu İstanbul'a gelerek burada bulunan dergilerde yazılarına devam etmişlerdir.

Edebiyat siyaset ilişkisi konusunda Genç Kalemler ile İttihat ve Terakki'ye yöneltilen en ağır eleştirilerden biri tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bazı araştırmacılar, Ali Canip'i, Merkez-i Umumî tarafından gönderilen yukarıda bahsettiğimiz, "Genç Kalemler mecmuası sermuharrirliği ile encümen-i mezkûr kâtib-i umûmîlik vazifesinin ifâsı için zât-ı birâderîlerine şehriye on lira tahsis kılındığı" ifadelerinin geçtiği görevlendirme yazısından dolayı suçlamışlardır. Hatta bazı araştırmacılar, yazdıkları makalelerde, Ali Canip'in ileri sürdüğü "Mecmuanın münderecâtına Merkez-i Umûmî azası müdahale etmeyecek, bilhassa Doktor Nazım Bey, direktif vermeğe kalkışmayacak!" şartından hiç bahsetmeden, "yazacakları aylığa bağlandı, ...millî edebiyat/çılar/ ile İttihatçılar arasındaki çıkar ilişkisini doğruluyor" (ÖZGÜL,2008;72-73) hükmünü vermişlerdir. Bu değerlendirme, gerçekten Millî Edebiyatı ve Genç Kalemler'i mahkûm etmek adına verilmiş ağır ve sübjektif bir hükümdür. Ayrıca, bu satırların yer aldığı yazıda, 15 Kânun-ı sanî 1326, 22 Şubat 1326 ve 12 Mart 1327 tarihleri, Milâdî yıl olarak 1911 olması gerekirken 1910 olarak yanlış çevrilmiştir (bak: ÖZGÜL,2008;72). Bunların dışında, Akçuraoğlu Yusuf da daha sonra, yukarıdaki hadiseyi kastederek İttihat ve Terakki'nin Genç Kalemler'e "muâvenet-i nakdiyyede dahi" bulunduğunu iddia etmiştir (AKÇURAOĞLU YUSUF,1928;445).

Yedi yıldan beri orduda subaylık yapan Ömer Seyfettin'in, on iki yılını doldurmadan kalan beş yıllık tazminatını ödeyerek askerlikten ayrılması da Tahir Alangu kaynak gösterilerek eleştiri konusu yapılmıştır. Ömer Seyfettin, ordudan ayrılma meselesi hakkındaki düşüncesini, Genç Kalemler'in 2.cilt, 6.sayısında, "Perviz" adıyla yazdığı ve başına 1 Nisan 1325 [14 Nisan 1909] Köprülü tarihini düştüğü "İrtica Haberi" hikâyesinde birinci elden şu cümlelerle anlatır:

"- On iki sene askerlik ettikten sonra istifa edecek ve hoca olacaktım. Gençliğimi orduda geçirdikten sonra, ihtiyarlığımı mektepte, dersanelerde geçirmek istiyordum."

Para konusunda bir başka suçlama da Ömer Seyfettin'in ordudan ayrılma hadisesiyle ilgilidir. Ömer Seyfettin'in, yedi yıl askerlikten sonra, ordudan ayrılma ve beş yıllık tazminatının ödenmesi konusunu Tahir Alangu, M. Nermi'nin: "Ziya bey'in araya girmesiyle, geriye kalan beş yıllık tazminatını, merkez-i umûmîden ödediler, ordudan ayrılmasını sağladılar." (ALANGU, 2010;149) şeklindeki sözlerine dayandırır. Bundan sonra ordudan ayrılma konusunda yazılan bütün yazılarda, 18 Aralık 1963 tarihinde yapılan bu konuşmalar kaynak gösterilmiştir. Fakat elimizde, bu tazminat parasının İttihat ve Terakki tarafından ödendiği konusunun doğruluğunu ispat eden, kendisi de İttihat ve Terakki'nin parti hesabına Avrupa'ya okumak üzere gönderdiği

gençlerden olan M.Nermî'nin yukarıda söylediği iddia edilen sözlerinden başka hiçbir belge yoktur. Tam tersine, Ömer Seyfettin'in o yıllarda en yakın arkadaşı olan ve Genç Kalemler'i birlikte çıkardıkları Ali Canip, İttihat ve Terakki'nin böyle bir ödeme yaptığından hiç bahsetmeden, konu ile ilgili şunları söyler: "... tedarik ücretini vererek askerlikten istifa etti. Selanik'e geldi" (YÖTEM,1947;9). Yani Ali Canip'e göre de tazminatı ödeyen Ömer Seyfettin'in kendisidir. Bu durumda, tazminatın ödenmesi ile ilgili, Ömer Seyfettin ve Genç Kalemleri, buna bağlı olarak da "Millî Edebiyat"ı mahkûm etme konusunda daha dikkatli ve insafli davranmak gerekmez mi?

Bazıları tarafından da bu para meselesi için daha ihtiyatlı bir yaklaşımla, "Millî Edebiyat" için "asarız – keseriz edebiyatı" dendikten sonra; "Gene de, bu kadarına, "güdümlü edebiyat" demek abartılı olur." (BELGE,2008) değerlendirmesi yapılmıştır. Fakat bu değerlendirmenin hemen ardından, "Millî Edebiyat"ın, İttihat ve Terakki tarafından "güdümlü" hale getirilişinin sadece geciktiği, asıl bundan sonra olanların "güdümlü edebiyatı" oluşturduğu iddia edilmiştir. Bu iddiaya gerekçe olarak da Rıza Tevfik'in anılarında bahsettiği, Cenap Şahabettin'in 11 Temmuz 1333 (1917) tarihli mektubunda yazdıkları gösterilir. Cenap Şahabettin bu mektubunda, Enver Paşa'nın selâmı ve ricasıyla, kendisi ile birlikte Abdülhak Hamit ve Süleyman Nazif'in Harbiye Nezaretine çağrıldığını ve kendilerinden, "zabitan ve asâkiri teşvik ile teşci edecek âsâr-ı edebiye" yazmalarının istendiğini ifade eder. Ayrıca, bu mektupta "hamâsiyâta ait" olacağı ihtar edilen eserler için, "gayet vâsi ücretler"vaad edildiği de yazılıdır. Elbette sanatçılara büyük paralar karşılığında "zabitan ve asâkiri teşvik ile teşci edecek âsâr-ı edebiye" yazdırmaya kalkışmak kabul edilebilir bir davranış değildir. Aynı şekilde o dönemde yazılan bütün eserlerin böyle bir "ihtarla" yazıldığını iddia etmek de büyük bir yanlışır. Zaten sonuçta Rıza Tevfik, şiirlerinin Harbiye Nezareti tarafından 30 bin altın karşılığında basılıp askerlere dağıtılma teklifini reddetmiştir (BÖLÜKBAŞI,1949;11). Cenap Şahabettin ve Rıza Tevfik'in dışında, Süleyman Nazif ve Yahya Kemâl gibi birçok sanatçının da o yıllarda İttihat ve Terakki'nin, sanatçılar üzerindeki bu baskısını reddettiklerini ve en azından direndiklerini biliyoruz (BEYATLI,1976;17-18).

Murat Belge, bu "güdümlü edebiyat" konusunu desteklemek üzere, bir başka "belge" olarak Yusuf Ziya Ortaç'ın anılarında geçen ve Alangu'nun da bahsettiği (ALANGU,2010;318) benzer bir gelişmeyi şu cümlelerle ortaya koyar: "Celâl Sahir bana geldi. Enver Paşa'nın, askeri savaşa teşvik yolunda yazarlardan eserler beklediğini, benim de bu kampanyaya katılmamı ["kumpanya" değil. M.B.] istediklerini söyledi. Ben "Akından Akına" kitabını hazırladım. İçinde 20 kadar şiir vardı, epik şiir türünde. Götürdüm verdim. Sonra beni Talât Paşa davet etti. Yanaklarımdan öptü. Çünkü bu davete ilk icabet eden bendim. 'İstediğin cins kâğıda, istediğin kadar bassınlar' dedi. Tarihçi Efdalettin Bey'i çağırdı... En iyi kâğıdı seçtik. 10.000 bastılar. Üzerine yüz paradan fiyat koymuşlar. Bana 250 altın verdiler. Sonradan bir nüshasını ciltletip imzaladım. Talât Paşa'ya götürdüm. Bir müddet geçti. Celâl

Sahir bana kitapların satış bedeli olarak iki yüz lira daha verdi. Böylece 450 altın oldu. Çanakkale heyetine ben katılmadım, ama böylece “Savaş Edebiyatı” kampanyasına katılmış oldum”(BELGE,2008). Bu bilgiler elbette doğrudur. Ancak 1916’da “Akından Akına” şiir kitabı İttihat ve Terakki’nin desteği ile yayımlanan Yusuf Ziya’nın, Selânik’te gelişen Genç Kalemler hareketinin içinde veya yakınında bulunmadığı da bir gerçektir. Yusuf Ziya, Türk Bilgi Cemiyeti’nde Ziya Gökalp ile tanıştıktan sonra aruzu bırakmış ve Türkçü Yusuf Akçura’nın çıkardığı Türk Yurdu mecmuasında hece vezni ile şiirler yazmaya başlamıştır (İNAL,1970:2037). Ayrıca Ömer Seyfettin’in, Yusuf Ziya’nın “dolandırıcılığından” şikâyetçi olduğunu, Celâl Sahir için “aklı fikri para kazanmakta” diyerek, dışladığını da bilinen bir gerçektir (ALANGU,2010;335-342). Yukarıda söz konusu edilen ve Yusuf Ziya’nın katılmadığı Çanakkale gezisi sonucu yazılan yazılara “büyük ücretler” ödendiği dedikoduları da o günlerde edebiyat çevrelerinde yayılır. Bu gibi dedikoduların, meselâ İttihat ve Terakki Partisiyle arası bozulan ve kırılan bir takım çevreler tarafından çıkarıldığını ve “parti çevresinde” gördükleri sanatçılara yöneltildiğini de gözden uzak tutamayız.

“Millî Edebiyat”ın güdümlü olduğu iddiası yazımızın sınırları dışında olmasına rağmen kısaca şu tespitlerde bulunabiliriz. Bir kere Millî Edebiyat, sınırları ve mensupları net olarak belirlenmemiş, sosyal ve siyasi şartların doğurduğu, daha doğrusu dönemin diğer fikir ve edebiyat akımlarının yeni bir terkihiyle uzun bir süre içinde oluşmuş bir akımdır (OKAY, 2005;175). Bundan dolayı, aslında çok geniş bir zamanı ve dönemi kapsayan “Millî Edebiyat” kavramını hiçbir sınırlamaya tabi tutmadan, bu isimlendirme etrafında yapılan tartışmaları (bak:KARATAŞ,2011;177) yok sayarak, “Millî Edebiyat, güdümlü bir edebiyattır” hükmünü vermek ne kadar “ilmî/doğru” bir değerlendirmedir? Millî Edebiyat, Halit Ziya’ya göre; “Türklüğün fikir ve sanat âleminde yaratıcılığının başladığı günlerden bu güne kadar vücuda getirmiş olduğu eserlerin mecmuu”dur (COŞKUN,1938;27). Bize göre de Millî Edebiyat, sanat ve estetik değerleri ihmal etmeden, bir kültür milliyetçiliği anlayışı ile ahlâkta, dinde ve dilde Orta Asya’dan Balkanlara kadar geniş bir vatan coğrafyasına yönelerek yeni bir tavır ortaya koyan kapsamlı bir anlayıştır. Kökleri daha eskilere dayanmasına rağmen 1911’de Selânik’te ortaya çıkan Genç Kalemler hareketi ise nihayetinde böylesine geniş kapsama sahip değildir. Ancak buna rağmen, “yarattığı yeni insanla bir milletin yeniden doğuşunu ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu hazırlayan bütün bir sürecin adıdır”(ARGUNŞAH,2011;10).

Bu bakımdan, İttihat ve Terakki tarafından desteklenerek oluşturulmaya çalışılan “edebiyatsız - ısmarlama” savaş edebiyatını, “Millî Türk Edebiyatı(!)” (BELGE,2008) kabul edip, araya bir takım para meselelerini de sıkıştırarak yapılan; “yazacakları aylığa bağlandı”, “aralarında çıkar ilişkileri var”, “ısmarlama edebiyat” ve “güdümlü edebiyat”, gibi suçlamaların bizce haksız ve mesnetsiz olduğu açıktır.

Sonuç

Edebiyat - siyaset sarmalında, Genç Kalemler'in İttihat ve Terakki ile olan ilişkisini ele aldığımız bu yazıda, konu ile ilgili ileri sürülen birbirinden farklı görüşleri değerlendirdiğimizde elde ettiğimiz sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Edebiyat ve siyaset her dönemde olduğu gibi bu kritik dönemde de iç içe olmuş ve her biri diğesinin gücünden faydalanmaya çalışmıştır.
2. İttihat ve Terakki Cemiyeti/Partisi, kurulduğu günden kapatıldığı ana kadar içinde, Osmanlıcı, İslâmcı, Pozitivist, adem-i merkezîyetçi, itilâf-ı anasırı, Türkçü, Turancı vb. birçok farklı düşünceyi barındırmış karmaşık bir yapıya sahiptir. Homojen ve tek tip değildir. Birbirinden tamamen farklı yapılardan oluşmuştur.
3. Buna rağmen ağırlıklı olarak Osmanlıcı ve itilâf-ı anasırı olan bu yapı, siyasî ve sosyal olayların gelişmesine bağlı olarak önce Türkçülük ve İslâmcılığa, devamında da kültürel bir milliyetçilik anlayışına doğru gelişme göstermiştir.
4. İttihat ve Terakki hareketi, kendi mensuplarının da ifade ettiği gibi başlangıçta "tarihimizin her zaman için iftihar edeceği bir teşekkül"dür. Fakat partileştiği andan itibaren, daha doğrusu devlet gücünü ve hazinesini ele geçirdikten sonra "siyasetten gayr-ı meşru istifadeler temin etmek isteyenlerin entrikalarına kapılarak" büyük hatalar yapmıştır.
5. Gizli bir cemiyet olarak kuruldukları andan itibaren memleketin her yerinde çok mükemmel bir şekilde teşkilatlanmış olmalarına rağmen, I.Dünya Savaşı'nın "feci akıbeti" ile arkalarında "kanlı bir hatıra" ve çökmüş bir İmparatorluk bırakarak çekip gitmişlerdir.
6. İttihat ve Terakki Partisi işte bu zor süreçte, önce kendi iktidarını sürdürebilmek ve kötü gidişatı tersine çevirmek, sonra da yaklaşan felâketi önleyebilmek için "siyasetin gücünü" kullanarak, sadece Genç Kalemler'den değil, o dönemin bütün sanatçıları ile birlikte edebiyatçılardan da faydalanmaya çalışmıştır.

Gelelim Genç Kalemler ile İttihat ve Terakki Partisinin ilişkisine;

1. Edebiyatımızda dilde sadeleşme çabaları İttihat ve Terakki Partisinden çok önce ve bağımsız olarak gelişme gösterirken, Ömer Seyfettin, Ali Canip ve Ziya Gökalp'in tamamen tesadüfler sonucu Selânik'te bir araya gelmeleri ve Genç Kalemler dergisini çıkarmaları, bu tabii gelişmeyi İttihat ve Terakki Partisi'nin etkisine açık bir hale getirmiştir.
2. Genç Kalemler dergisinden önce çıkmakta olan Hüsn ve Şiir dergisinin kurucusu ve sahipleri İsmail Suphi ve Hüseyin Hüsnü Beyler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önemli isimlerinden Dr.Nâzım'ın, Selânik Hukuk mektebinde okuyan iki yeğenidir.

3. Bilindiği gibi Ziya Gökalp İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Merkez-i Umumî üyesidir.
4. Ali Canip'in de bir şekilde İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkisi vardır.
5. Genç Kalemler dergisinin Mesul Müdürlüğü'ne getirilen Nesimî Sârim İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Merkez-i Umumî'sinde kâtiptir ve gizli olduğu dönemlerden beri partinin içindedir.
6. Ali Canip, İttihat ve Terakki Merkez-i Umûmi'si tarafından Talebe-i Hâriciye Encümeni Kâtib-i Umumîliği ile Genç Kalemler Sermuharrirliğine atanmış ve kendisine Parti tarafından bu işlerde harcanmak üzere aylık 10 lira tahsisat verilmiştir.
7. 9 Şubat 1327 Perşembe gecesi, İttihat ve Terakki Kulübünde İstanbul'dan Parti'nin davet ettiği Mehmed Ali Tevfik tarafından verilen "Hindistan ve Türkler" isimli uzun konferansın metni 17-18 numaralı Genç Kalemler mecmuasında Mart 1328 tarihinde yayımlanmıştır.
8. 5 Kanun-ı sani 1327 tarihinde, Selânik İttihat ve Terakki Rıhtım Kulübünde gene Mehmet Ali Tevfik tarafından verilen "**Yeni Hayat Manevi Yurt**" isimli konferansın metni de III. cilt, 20 numaralı ve 27 Nisan 1328 tarihli Genç Kalemler mecmuasında yayımlanmıştır.
9. Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki Partisinin yönetim kademelerinde ve Teşkilât-ı Mahsûsa'da görev almamıştır. Onun parti ile olan ilişkisi, kısa bir süre de olsa "serkâtip"lik yapmasının dışında, "kültürel faaliyetler" ekseninde, İttihat ve Terakki Kulübü ile Okulunda verdiği gece dersleri ve konferanslarla sınırlıdır.
10. Ömer Seyfettin, Parti'nin bütün üst kademe yöneticileri ile tanışıyor olmasına rağmen en zor zamanlarında dahi Partiden kendisi için bir şey istememiştir. Ali Canip'in desteği ile bir takım görevlere getirilmiştir. Bütün bunlar onun "politikacı olmayan bir İttihatçı" olduğunu ortaya koymaktadır.
11. İttihat ve Terakki ile olan ilişkisi "hak ve adalet" duygusu temelinde olan Ömer Seyfettin'in, askerlikle ilgili tazminatının ödenmesi konusunda yukarıda bahsettiğimiz iki farklı bilgiyi okuyucuların vicdanına bırakmanın daha doğru olacağını düşünüyoruz.
12. Cenap Şahabettin'in de ifade ettiği gibi İttihat ve Terakki, mensuplarına yazdırdığı kitapları okul programlarına zorla sokmuş ve bu kitapları okutmak öğretmenler açısından bir terfi bir ilerleme çaresi olmuştur.

Saydığımız bütün bu sebep ve gerekçeler, İttihat ve Terakki ile Genç Kalemler arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Zaten bu ilişki hiç kimse tarafından da reddedilmemektedir. Bizim itiraz ettiğimiz noktalar gayet açıktır: Birincisi; bu ilişkinin tamamen "bir çıkar ilişkisi" olduğunun savunulması doğru değildir. İkincisi; sadece bu dönem için problemlerle bir isimlendirme olan "millî edebiyat" tabirini kullanarak, esasında bütün Türk Edebiyatını töhmet altında bırakacak şekilde "milli edebiyat güdümlü ve asarız – keseriz edebiyatıdır" demek haksızlıktır. Üçüncüsü ise; bütün bir

Genç Kalemler hareketine, "hükümet tarafından biçimlendirilmiş, hatta manipüle edilmiş bir propaganda paketidir" demek yanlıştır.

KAYNAKÇA

- AKÇURAOĞLU YUSUF, "Türkçülük", Türk Yılı, İstanbul 1928
- AKTAŞ Şerif, Ömer Seyfettin, Büyük Türk Klâsikleri, Ötüken-Söğüt, Cilt:11, İstanbul 1992, s.130-186
- ALANGU Tahir, Ömer Seyfettin – Ülkücü Bir Yazarın Romanı, Biyografi, YKY, İstanbul, Haziran 2010
- ARGUNŞAH Hülya, "Yeni Lisan Hareketi Yüz Yaşında, Türk Edebiyatı, S. 450, Nisan 2011, s.4-10
- [AYKAÇ] Fazıl Ahmed, "Edebiyatta İltimas", Yarın, S.17, 9 Şubat 1338 [9 Şubat 1922]
- BELGE Murat, "Milli Edebiyat", Taraf gazetesi, 1 Eylül 2008
- BEYATLI Yahya Kemâl, Siyasî Ve Edebî Portreler, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü yay., İstanbul 1976
- BEYATLI Yahya Kemal, "Jöntürklük Ne İdi?", Çocukluğum Gençliğim Siyâsî ve Edebî Hâtıralarım, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü yay. İstanbul 1976
- BÖLÜKBAŞI Rıza Tevfik, Serab-ı Ömrüm, İstanbul 1949
- COŞKUN Nusret Safa, Millî Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz?, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1938
- CUMBUR Müjgan, Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1985
- ÇERİ Bahriye - Hazırlayan, "1908 Meşrutiyeti Sanat ve Edebiyat, 30-31 Ekim 2008, İstanbul, Bildiriler
- DANIŞMEND İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Türkiye Yayınevi, Cilt 4, İstanbul 1972
- DANIŞMEND İsmail Hami, 31 Mart Vak'ası, İstanbul Kitabevi Yay.,, İstanbul 1974
- ERASLAN Cezmi – Kenan OLGUN, Osmanlı Devletinde Meşrutiyet ve Parlamento, 3F yay., İstanbul 2006
- ERGUN Sadettin Nüzhet, Ali Canip – Hayatı ve Eserleri, Cumhuriyet Kitaphanesi, İstanbul 1937
- ERİŞİRGİL Emin, Bir Fikir Adamının Romanı - Ziya Gökalp, İstanbul 1951

- FAZIL Ahmet, "Edebiyatta İltimas", Yarın, S.17, 9 Şubat 1338/1922, s.4
- FİLİZOK Rıza, Ali Canip, Hayatı-Yazı Hayatı-Kültür Çevresi-Kişiliği, <http://www.ege-edebiyat.org> 21.01.2013
- GENÇ KALEMLER, II.cilt, nr.2, 14 Nisan 1327 [27 Nisan 1911]
- GÜNGÖR Erol, Dünden Bugünden, Tarih-Kültür-Milliyetçilik, Ötüken yay., 4.Baskı, İstanbul 1987
- GÜNGÖR Erol, Tarihte Türkler, Ötüken yay., 2.Baskı, İstanbul 1989
- HECE dergisi, Hayat Edebiyat Siyaset (Özel Sayı:8), S.90, 91, 92, Haziran – Temmuz – Ağustos 2004
- İNAL İbnülemin Mahmud Kemal, Son Asır Türk Şairleri, Cüz:XI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970
- İNALCIK Halil, Şâir ve Patron, Doğu Batı yay., Ankara 2005
- KARABEKİR Kâzım, İttihat ve Terakki Cemiyeti, YKY, 2.Baskı, İstanbul, Şubat 2011
- KARATAŞ Turan, "Millî Edebiyat Adı Etrafında Tartışma / lar", 100.Yılında Yeni Lisan Hareketi ve Millî Edebiyat Çalıştayı Bildirileri, Yay. Hazırlayanlar: Hülya Argunşah, Oğuzhan Karaburgu, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul 2011
- KARPAT Kemal H., Türk Siyasi Tarihi, Çeviren: Ceren Elitez, Timaş yay., İstanbul 2013
- OKAY Orhan, Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı, Dergâh yay., İstanbul 2005
- ÖZGÜL M. Kayahan, "Millî Edebiyat, Gündümlü Edebiyat" mıdır?", "1908 Meşrutiyeti Sanat ve Edebiyat, Hazırlayan: Bahriye Çeri, 30-31 Ekim 2008, İstanbul, Bildiriler
- PARLATIR İsmail, "Genç Kalemler Hareketi İçinde Ömer Seyfettin", Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1985
- RAMSOUR Ernest Edmondson, Genç Türkler ve İttihat Terakki - 1908 İhtilâlinin Hazırlık Dönemi, Çeviren: Hacasan Yüncü, Etkin Kitaplar, İstanbul 2009
- SAZYEK Hakan, "II. Meşrutiyet'in İlânı ve Şiirimizdeki Yankısı", Türkoloji Dergisi, C.XI, S.1, Ankara 1991, s.263-281
- TEVETOĞOLU Fethi, "İttihat ve Terakki Cemiyeti", Türk Ansiklopedisi, MEB yay., Cilt 10, Ankara 1972
- TEVFİK FİKRET, Rübâb-ı Şikeste ve Diğer Eserleri, Tertip ve Telif Eden Fahri Uzun, İnkılâp ve Aka, İstanbul 1973
- TURAL Sadık, Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri, Doğumunun 100.Yılında Ömer Seyfettin, Marmara Üniv. Yay., İstanbul 1984
- TÜRK Hatem, 10 Temmuz Meşrutiyet Bayramı, Salkımsöğüt yay., Erzurum, Aralık 2008

ÜNAYDIN Ruşen Eşref, Diyorlar Ki, Haz:Şemseddin Kutlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., Ankara 1985

YÖNTEM Ali Canib, Ömer Seyfeddin 1884-1920, Hayatı – Eserleri (Hayatı, Karakteri, Edebiyatı, İdeali ve Eserlerinden Nümuneler), Remzi Kitabevi, İstanbul 1947, 167 s.

YÖNTEM Ali Canib, “Devirlerden Hatıralar”, Y.T. dergisi, C.1, 1 Mart 1962